
Teret dokazivanja direktne i indirektne diskriminacije

Boris Topić

1. Uvod

Međunarodno pravo o ljudskim pravima, kao i pravo Evropske unije, prepoznaju teškoće povezane sa razotkrivanjem diskriminacije kao negativne društvene pojave i njezinim dokazivanjem u sudskom postupku.¹ Stoga međunarodna sudska i kvazisudska tijela u postupcima koji se tiču diskriminacije teret dokazivanja da diskriminacije nije bilo prebacuju na tuženu stranu, pod uslovom da tužilac uspije *da učini vjerovatnim* da je do diskriminacije došlo i u konkretnom slučaju.² Zakon o zabrani diskriminacije u BiH (u daljem tekstu ZZD)³ takođe predviđa da tužilac koji je podnio tužbu za zaštitu od diskriminacije⁴ nije u obavezi da u potpunosti dokaže postojanje diskriminacije, već je dovoljno da navode o tome da je zabrana diskriminacije prekršena samo potkrijepi, dok je tuženi dužan da dokaže da nije prekršio princip jednakog postupanja ili zabrane diskriminacije u predmetu rasprave.⁵

Ovaj bh. standard potkrijepljenosti navoda treba tumačiti u svjetlu prakse međunarodnih sudova i relevantnih direktiva Evropske unije⁶ kao dokaz na prvi pogled, odnosno *prima facie*

¹ Diskriminacija se može utvrđivati u različitim postupcima, kao što su krivični, upravni ili postupak pred tijelima za zaštitu jednakosti, što je u Bosni i Hercegovini Institucija ombudsmena za ljudska prava. Up. Lilla Farkas, *How to Present a Discrimination Claim: Handbook on Seeking Remedies under the EU Non-discrimination Directives* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011), str. 47. Ovaj tekst se odnosi na građanskopravnu zaštitu od diskriminacije, koja se u Bosni i Hercegovini ostvaruje u skladu sa opštim pravilima parničnog postupka, ali i posebnim pravilima ustanovljenim Zakonom o zabrani diskriminacije.

² Vidjeti npr. presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Opuz v. Turkey* (br. 33401/02 od 9. 6. 2009.), ili slučaj *Bhinder Singh v. Canada* (br. 208/1986) pred Komitetom Ujedinjenih nacija za ljudska prava.

³ “Zakon o zabrani diskriminacije”, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 59/09.

⁴ Ove tužbe regulisane su članom 12. ZZD.

⁵ ZZD, član 15, stav 1.

⁶ Kao što su npr. Direktiva o rasnoj jednakosti – “Council Directive 2000/43/EC of 29 June 2000 Implementing the Principle of Equal Treatment between Persons Irrespective of Racial or Ethnic Origin”, *Official Journal of the European Union* L 180/2000; Direktiva o jednakom tretmanu u oblasti rada i zapošljavanja – “Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 Establishing a General Framework for Equal Treatment in Employment and Occupation”, *Official Journal of the European Union* L 303/2000.

dokaz⁷, na osnovu kojeg se može sa odgovarajućim stepenom vjerovatnosti pretpostaviti da je do diskriminacije došlo. Da bi se teret dokazivanja prebacio na drugu stranu, nije dovoljno da tužilac samo tvrdi da je diskriminisan, već mora da ponudi određene dokaze za tu tvrdnju koja će kod suda stvoriti uvjerenje da je izglednije da se diskriminacija dogodila nego da do nje nije došlo.⁸ Drugim riječima, tužilac u postupku za zaštitu od diskriminacije nije dužan u potpunosti dokazati diskriminaciju, već je dovoljno da dokaže postojanje pretpostavke diskriminacije, nakon čega tuženi mora dokazivati da nije diskriminisao tužioca u konkretnom slučaju.

Dostupni izvještaji o antidiskriminacionim sudskim postupcima u Bosni i Hercegovini, međutim, pokazuju da domaći sudovi uvode vrlo visok prag koji tužilac mora dostići da bi teret dokazivanja prebacio na tuženu stranu, ili čak potpuno zanemaruju ovaj važni princip, primjenjujući opšta pravila parničnog postupka i na predmete koji se odnose na diskriminaciju.⁹ Uzrok tome velikim dijelom svakako leži i u nedovoljnom razumijevanju instituta prebacivanja tereta dokazivanja i njegovog značaja za osiguranje efektivne sudske zaštite od diskriminacije. Stoga je osnovna namjera ovog teksta da ukaže na ključne aspekte i specifičnosti dokazivanja u antidiskriminacionim sudskim postupcima, sa fokusom na direktnu i indirektnu diskriminaciju kao najpoznatije oblike diskriminacije.

2. Raspored tereta dokazivanja

Prema tradicionalnom shvatanju, svaka strana u parničnom postupku je dužna da u cijelosti dokaže činjenice koje joj idu u prilog. S obzirom na njenu prirodu i pojavne oblike, diskriminaciju bi bilo veoma teško dokazati prema opštim pravilima parničnog postupka, čime bi lice koje tvrdi da je žrtva diskriminacije bilo lišeno mogućnosti da efektivno traži zaštitu svog prava. Stoga se u antidiskriminacionim sudskim postupcima uvodi pravilo o prebacivanju tereta dokazivanja na tuženu stranu, odnosno onu stranu koja poznaje prave razloge za nejednak tretman tužioca. Ovo pravilo prevashodno ima za cilj da osigura princip jednakosti stranaka u postupku, koji je neodvojivi dio prava na pravično suđenje. Ovaj princip nalaže uspostavljanje takvih procesnih pravila u kojima svaka suprotstavljena strana mora imati “razumnu mogućnost da predstavi svoj slučaj na način koji je ne stavlja u bitno nepovoljniji položaj u odnosu na drugu stranu”¹⁰. Direktive Evropske unije su jasne

⁷ Up. Alan Uzelac, “Postupak pred sudom”, u *Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije*, ur. Tena Šimonović Einwalter (Zagreb: Ured za ljudska prava Vlade RH, 2009), str. 101.

⁸ Goran Nezirović, “Postupci za zaštitu od diskriminacije”, *Materijal centara za obuku sudija i tužilaca RS/FBiH o Zakonu o zabrani diskriminacije*, str. 14. <http://www.rs.cest.gov.ba/> (stranica posjećena 3. 3. 2015).

⁹ Vidjeti Aleksandra Ivanković-Tamamović, *Pogrešna logika dokazivanja u antidiskriminacionim predmetima: Slučaj Vrhovnog suda Federacije BiH* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2015), str. 5, i Adrijana Hanušić, *Sudska zaštita od diskriminacije u BiH: Analiza zakonskih rješenja i prakse u svjetlu prvih predmeta u ovoj oblasti* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2013), str. 41.

¹⁰ Vidi između mnogih ostalih, *Bulut protiv Austrije*, (European Court of Human Rights (ECtHR), *Bulut v. Austria*, 22. 2. 1996, para. 47, Reports of Judgments and Decisions 1996-II).

u tom smislu, naglašavajući da se u slučaju diskriminacije na prvi pogled (*prima facie*), teret dokazivanja mora prebaciti na tuženu stranu, kako bi se osigurala primjena principa ravnopravnosti strana u postupku.¹¹

Obavezujući procesno jaču stranu da dokaže da diskriminacije nije bilo ukoliko druga strana učini vjerovatnim da je do diskriminacije u konkretnom slučaju ipak došlo, i ZZD nastoji da osigura poštivanje principa ravnopravnosti stranaka u antidiskriminacionom sudskom postupku. Prema zakonskom rješenju u BiH, pravilo o prebacivanju tereta dokazivanja se primjenjuje kod svih oblika diskriminacije predviđenih ZZD, bez obzira na to da li se radi o direktnoj ili indirektnoj diskriminaciji¹² ili pak o ostalim oblicima diskriminacije predviđenim Zakonom – uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, mobing, segregacija, izdavanje naloga i podsticanje diskriminacije.¹³

2.1. Prebacivanje tereta dokazivanja diskriminacije

Osnovni metod kojim se utvrđuje postojanje diskriminacije na prvi pogled (*prima facie*) je uporedni test, odnosno upoređivanje tužiočeve situacije sa situacijom komparatora.¹⁴ Komparator je lice koje se nalazi u istoj ili sličnoj situaciji kao navodno diskriminirani, ali se od navodno diskriminiranog razlikuje po relevantnim ličnim karakteristikama.¹⁵

Iako su opšta pravila ista, postoje određene razlike u principima i koracima dokazivanja zavisno od toga da li je riječ o navodima o direktnoj ili indirektnoj diskriminaciji.¹⁶ Tužilac koji tvrdi da je direktno diskriminiran je u obavezi da učini vjerovatnim da je tuženi prema njemu različito postupao u odnosu na komparatora. Tako će npr. lice sa invaliditetom koje traži zaposlenje uspjeti da učini vjerovatnim da je do diskriminacije došlo ako u dokaznom

¹¹ Vidi član 8. Direktive o rasnoj jednakosti i član 10. Direktive o jednakom tretmanu u oblasti rada i zapošljavanja.

¹² Član 3. ZZD reguliše ova dva osnovna oblika diskriminacije.

¹³ Navedeni ostali oblici diskriminacije su kao takvi predviđeni članom 4. ZZD.

¹⁴ Rachel Fleetwood, ur., *Non-Discrimination in International Law: A Handbook for Practitioners: Edition 2011* (London: Interrights, 2011), str. 102.

¹⁵ Komparator bi tako moglo biti lice različite nacionalnosti, pola, rase itd. u odnosu na tužioca.

¹⁶ Direktna diskriminacija predstavlja svako činjenje ili nečinjenje kojim se određena osoba po osnovu neke njene lične ili stečene karakteristike dovodi u nepovoljan položaj u odnosu na drugo lice koje se nalazi u istoj ili sličnoj situaciji. Drugim riječima, direktna diskriminacija postoji kad se lica u istoj ili sličnoj situaciji tretiraju na različit način. S druge strane, indirektna diskriminacija se javlja onda kada se lica koja se nalaze u bitno drukčijim situacijama ne tretiraju na različit način. Dobar primjer indirektno diskriminacije nudi slučaj Tlimenos protiv Grčke (European Court of Human Rights (ECtHR), *Thlimmenos v. Greece [GC]*, aplikacija br. 34369/97, 6. 4. 2000) u kom je Evropski sud za ljudska prava utvrdio diskriminaciju u pogledu uživanja prava na slobodu vjeroispovijesti, jer je država opštim neutralnim pravilom zabranila svim licima osuđivanim za teška krivična djela da se bave profesijom ovlašćenog računovođe, pritom ne praveći nikakvu razliku između lica koja su osuđena za krivična djela počinjena isključivo zbog njihovih religijskih uvjerenja i onih koja su bila osuđena zbog drugih krivičnih djela.

postupku dokaže da je na razgovor po raspisanom oglasu pozvano najmanje jedno lice koje ima iste kvalifikacije kao i tužilac, ali nema invaliditet. Na sličan način, Rom kojem nije dozvoljen ulazak u javni objekat zbog navodne pretrpanosti tog objekta, učiniće vjerovatnim da je do diskriminacije došlo ako dokaže da je drugim licima neromske nacionalnosti dozvoljen ulaz nakon što je njemu onemogućen. Pritom treba naglasiti da komparator ne mora uvijek da bude i stvarna osoba, nego je moguće koristiti i hipotetički komparator.¹⁷ Ova vrsta komparatora se koristi ako nije moguće identifikovati stvarnog komparatora. Farkas pojašnjava da se hipotetički komparator može “konstruisati” na osnovu minimuma standarda ponašanja, npr. ponašanja uslovljenog poštivanjem ljudskog dostojanstva ili ponašanja razumnog poslodavca.¹⁸

Kod indirektno diskriminacije tužilac, da bi uspio da dokaže vjerovatnost diskriminacije, mora da demonstrira da naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa, ima ili bi mogla imati efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druge koji se nalaze u istoj ili sličnoj situaciji. Da bi u tome uspio, tužilac će se često morati služiti statističkim podacima. Tako je Evropski sud za ljudska prava, u predmetu *Hoogendijk*¹⁹, pojasnio:

“Kada je aplikant u stanju pokazati, na osnovu neospornih službenih statističkih podataka, postojanje očiglednih indicija da određeno pravilo – mada je formulisano na neutralan način – u stvarnosti očigledno pogađa veći broj žena nego muškaraca, na tuženoj državi je obaveza da pokaže kako je to rezultat objektivnih činilaca nezvanih za bilo kakvu diskriminaciju na osnovu pola.”

I ZZD u svom članu 15. (stav 2) izričito dopušta korištenje statističkih podataka ili baza podataka kao dokaznog sredstva u postupcima za zaštitu od diskriminacije. Statistički podaci se najčešće koriste npr. kod razotkrivanja segregacije²⁰ po etničkoj ili nacionalnoj pripadnosti ili kod dokazivanja nejednakog tretmana po osnovu pola u oblasti zapošljavanja. Tako su aplikanti u predmetu Evropskog suda za ljudska prava *D. H. i ostali protiv Češke*²¹ na osnovu statističkih podataka pokazali da neproporcionalno visok broj romske djece u Češkoj biva smješten u škole za djecu sa posebnim potrebama. Smještaj u ove škole

¹⁷ Stefan Purner, ur., *Praktični uvod u evropske standarde protiv diskriminacije* (Beograd: Njemačka fondacija za međunarodnu saradnju – IRZ, 2013), str. 51.

¹⁸ Lilla Farkas, “Getting it Right the Wrong Way? The Consequences of a Summary Judgment: the Maister Case”, *European Anti-discrimination Law Review*, br. 15(2012), str. 27 i 29.

¹⁹ European Court of Human Rights (ECtHR), *Hoogendijk v. the Netherlands*, aplikacija br. 58641/00, 6. 1. 2005.

²⁰ Segregacija je predviđena kao poseban oblik diskriminacije u ZZD kao djelo kojim fizičko ili pravno lice odvaja druga lica na osnovu jednog od zabranjenih osnova kao što su pol, rasa, jezik, nacionalnost i slično. Ona može nastati kao rezultat direktne ili indirektno diskriminacije.

²¹ European Court of Human Rights (ECtHR), *D. H. and Others v. the Czech Republic* [GC], aplikacija br. 57325/00, 13. 11. 2007.

je bio rezultat uspjeha na testovima inteligencije koji su, iako neutralni po svojoj prirodi, romskoj djeci otežavali postizanje zadovoljavajućih rezultata. Evropski sud za ljudska prava je smatrao da predočeni statistički podaci predstavljaju “*prima facie* dokaze”²² da je dejstvo “neke mjere ili prakse diskriminatorno”, te je zaključio da je teret dokazivanja u tom slučaju prebačen na tuženu državu, koja je morala da dokaže da različito postupanje nije diskriminatorno.²³

2.2. Dokazivanje nediskriminacije i mogući odgovor tuženog

Kada je teret dokazivanja uspješno prebačen na tuženog, on je u obavezi da dokaže da do diskriminacije nije došlo. Ukoliko u tome ne uspije, sud mora utvrditi odgovornost tuženog za povredu zabrane diskriminacije. Da bi uspio u antidiskriminacionoj parnici, tuženi mora dokazati ili da se tužilac ne nalazi u istoj ili sličnoj situaciji kao predloženi komparator,²⁴ ili da je tužiočev nepovoljan tretman rezultat nekih drugih objektivnih okolnosti, odnosno da nije zasnovan na ličnoj karakteristikama tužioca.²⁵ Prema pravu Evropske unije, direktna diskriminacija se ne može opravdati, osim u vrlo ograničenim okolnostima, kada lična karakteristika na kojoj se razlikovanje u postupanju zasniva predstavlja “bitan i odlučujući profesionalni zahtjev”, pod uslovom da je cilj tog razlikovanja “zakonit i da je takav zahtjev proporcionalan”.²⁶ Takvu opravdanu razliku u tretmanu predstavlja npr. zahtjev da se za ulogu Martina Lutera Kinga mogu prijaviti samo glumci crne boje kože.

U slučajevima indirektna diskriminacije, uopšteno govoreći, kada je teret dokazivanja prebačen na tuženog, on mora dokazati da predmetno pravilo ili praksa nisu diskriminatorni, jer za njihovo usvajanje i primjenu postoji objektivno i razumno opravdanje. Ovo objektivno i razumno opravdanje će postojati ako postoji legitiman cilj i ako su sredstva koja su pritom

²² Ibid, para. 188, ali naglašavajući da to ne znači da je nemoguće dokazati postojanje diskriminacije i bez statističkih podataka.

²³ Ibid, para. 189.

²⁴ Nevena Petrušić, “Teret dokazivanja”, u *Sudska građanskopravna zaštita od diskriminacije*, ur. Nevena Petrušić (Beograd: Poverenik za zaštitu ravnopravnosti; Pravosudna akademija, 2012), str. 271. Ilustrativan primjer predstavlja slučaj *Burden and Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva (Burden and Burden v. United Kingdom)*, aplikacija br. 13378/05, 12. 12. 2006), pred Evropskim sudom za ljudska prava, u kom je naglašeno da se aplikantice, dvije sestre koje su zajedno živjele u istom domaćinstvu, ne nalaze u istoj situaciji kao i vanbračni partneri. Vidjeti više u: Faris Vehabović, Midhat Izmirlija i Adnan Kadribašić, *Komentar Zakona o zabrani diskriminacije: sa objašnjenjima i pregledom prakse u uporednom pravu* (Sarajevo: Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, 2010), str. 38.

²⁵ Petrušić, “Teret dokazivanja”, str. 271. Tako npr., u slučaju prijavljivanja na posao nakon obavljenog testa, sve osobe ženskog pola koje su učestvovala na testu su pozvane na razgovor za posao, a tužilac kao jedini muškarac koji je uzeo učešće na testu nije pozvan. U ovom slučaju postoji pretpostavka diskriminacije po osnovu pola. Tuženi će se, kao onaj koji ima informacije u konkretnom slučaju, osloboditi odgovornosti za diskriminaciju ukoliko dokaže da razlog za nepozivanje tužioca na intervju leži u njegovom slabom uspjehu na testu, dakle objektivnoj okolnosti koja je nevezana za njegovu ličnu karakteristiku kao što je pol.

²⁶ Vidi npr. član 18. Preambule Direktive o rasnoj jednakosti.

upotrijebljena proporcionalna tom cilju. Tako, na primjer, zahtjev da sva lica koja žele da se zaposle kao spasioци u spasilačkoj službi na bazenu moraju da polože određene testove o fizičkoj izdržljivosti, može, iako neutralan, dovesti u nepovoljan položaj lica starije dobi koja žele da se prijave na ovo mjesto u odnosu na lica mlađe dobi. Međutim, tuženi u ovom hipotetičkom slučaju može izvoditi dokaze kojima će dokazati da je zahtjev za visokim stepenom fizičke izdržljivosti spasilaca legitiman cilj, jer osigurava ispravno funkcionisanje spasilačke službe. Zahtjev da kandidati polože ovaj test je proporcionalan cilju koji se želi postići, te bi u ovom slučaju razlikovanje u tretmanu imalo objektivno i razumno opravdanje i ne bi predstavljalo diskriminaciju.²⁷

U istom kontekstu, korisno je ukazati na teorijska mišljenja, zasnovana na konceptualnim postavkama diskriminacije, prema kojima u slučaju uspješnog prebacivanja tereta dokazivanja na tuženog treba da razlikujemo dvije faze, odnosno dva moguća odgovora tuženog.²⁸ Prva faza se odnosi na negiranje postojanja uzročno-posljedične veze između nastale štete, odnosno razlike u tretmanu, i konkretne lične karakteristike. Drugim riječima, tuženi može da dokazuje da konkretno razlikovanje u tretmanu nije nastalo na osnovu etničkog, rasnog i drugog identiteta tužioca. Druga faza je faza objektivnog opravdanja, koja nastupa ukoliko tuženi ne uspije u prvoj fazi, odnosno ukoliko ne uspije da negira postojanje uzročno-posljedične veze. U slučaju direktne diskriminacije, mogućnosti tuženog da dokaže postojanje objektivnog i razumnog opravdanja su dosta ograničene, ali je moguće osporavanje postojanja uzročno-posljedične veze. S druge strane, kod indirektno diskriminacije odbranu je teško zasnivati na negiranju uzročno-posljedične veze, odnosno osporavanju negativnih posljedica neutralnog pravila na određenu grupu, ali postoji mogućnost pružanja objektivnog opravdanja.²⁹

Navedena distinkcija je korisna jer ukazuje na to da se pravilo o prebacivanju tereta dokazivanja može i mora primjenjivati u slučajevima kako direktne, tako i indirektno diskriminacije, ali da, zavisno od vrste diskriminacije, postoje izvjesne razlike kada je riječ o obavezi tužioca da uvjeri sud da do diskriminacije nije došlo. Ako se pravila o prebacivanju tereta dokazivanja u predmetima vezanim za diskriminaciju pažljivije sagledaju, tužilac, kako Petrušić ističe, nije u obavezi da dokazuje negativnu činjenicu, odnosno nepostojanje uzročno-posljedične veze, već je dužan da uvjeri sud da je njegovo postupanje zasnovano na drugim objektivnim razlozima, a ne na ličnim karakteristikama tužioca.³⁰ U tom smislu,

²⁷ Up. i presudu Evropskog suda pravde u predmetu *Colin Wolf v. Stadt Frankfurt am Main* (slučaj C-229/08 od 12. 1. 2010), u kom Evropski sud pravde nije našao potvrdu zabrane diskriminacije zbog postojanja propisa koji je dozvoljavao prijem u vatrogasnu brigadu samo licima koja su mlađa od 30 godina.

²⁸ Monika Ambrus, Marjolein Busstra i Kristin Henrard, "The Racial Equality Directive and Effective Protection against Discrimination: Mismatches between the Substantive Law and its Application", *Erasmus Law Review* 3, br. 3(2010), str. 166–180.

²⁹ *Ibid*, str. 177–178.

³⁰ Petrušić, "Teret dokazivanja", str. 271.

Rodin pojašnjava da u slučaju direktne diskriminacije, tuženi mora dokazati da je sporno postupanje zasnovano na objektivnim faktorima koji nisu ni u kakvoj vezi sa ličnim karakteristikama tužioca, odnosno da takvo postupanje ima legitiman cilj.³¹ S druge strane, kod indirektne diskriminacije tuženi mora dokazati ne samo da osporavana mjera, propis ili praksa ima legitiman cilj nego i da je ta mjera proporcionalna konkretnom cilju, odnosno da se taj legitimni cilj nije mogao ostvariti manje restriktivnom mjerom.³²

3. Činjenice koje se ne moraju dokazivati

Važno je naglasiti da su za utvrđivanje postojanja diskriminacije namjera i predrasude pravno nerelevantne činjenice.³³ Stoga, bez obzira na to da li se radi o direktnoj ili indirektnoj diskriminaciji, nije potrebno dokazivati postojanje namjere tuženog da diskriminiše tužioca, kao ni postojanje ili odsustvo predrasuda na strani tuženog. Takođe, u postupcima za zaštitu od diskriminacije se odlučuje o samom činu diskriminacije, a ranije ponašanje tuženog ili njegov mentalni sklop, odnosno sklonost ili nesklonost diskriminatornom postupanju su pravno potpuno irelevantni.³⁴

4. Zaključak

Normiranjem posebnih tužbi za zaštitu diskriminacije, antidiskriminacioni zakon u Bosni i Hercegovini je nastojao da unaprijedi pravni okvir za utuživanje diskriminacije u redovnom parničnom postupku. Oslanjajući se na rješenja koja su već etablirana u međunarodnom pravu ljudskih prava i pravu Evropske unije, ZZD je u građanski postupak za zaštitu od diskriminacije uveo pravilo o prebacivanju tereta dokazivanja. Bez pravila o prebacivanju tereta dokazivanja, zabrana diskriminacije bi ostala bez ikakvog praktičnog dejstva, jer su rijetki slučajevi u kojima diskriminatori otvoreno priznaju da prema nekom licu nejednako postupaju zbog njegove ili njene lične karakteristike. Stoga sudovi i sudije u Bosni i Hercegovini moraju imati na umu ovaj važni princip prilikom utvrđivanja praga koji tužilac mora dostići u demonstriranju *prima facie* slučaja diskriminacije. Pored toga, važno je osigurati da se prilikom primjene pravila o prebacivanju dokaza od strane sudova u BiH uzme u obzir praksa najviših evropskih sudskih instanci u ovoj oblasti, te da se pritom imaju u vidu navedene specifičnosti dokazivanja direktne, odnosno indirektne diskriminacije.

³¹ Siniša Rodin, "Dokazivanje diskriminacije i teret dokazivanja u pravu Evropske unije", Opatija Inter-University Centre of Excellence, Working paper WP H 2/2009, str. 4–5, http://excellence.com.hr/Opatija/w/wp-content/themes/ec/working_papers/Rodin_teret_dokaza.pdf (stranica posjećena 3. 3. 2015).

³² Ibid, str. 6.

³³ Petrušić, "Teret dokazivanja", str. 273, European Union Agency for Fundamental Rights, European Court of Human Rights i Council of Europe, *Handbook on European Non-discrimination Law* (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011), str. 127.

³⁴ Uporedi i Petrušić, "Teret dokazivanja", str. 273.

Naslov:

Teret dokazivanja direktne i indirektne diskriminacije

Autor:

Boris Topić

Izdavač:

Analitika – Centar za društvena istraživanja

Godina: 2015.

© Analitika – Centar za društvena istraživanja, sva prava pridržana

Adresa izdavača:

Kaptol 5, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

info@analitika.ba

www.analitika.ba

Lektura:

Alma Genjac-Nakičević

Korektura:

Mirela Rožajac-Zulčić

Dizajn publikacije:

Branka Ilić

DTP:

Jasmin Leventić

O AUTORU

Boris Topić je diplomirao na Pravnom fakultetu Univerziteta u Banjaluci, a magistrirao međunarodno pravo o ljudskim pravima na Univerzitetu Oksford, u Ujedinjenom Kraljevstvu. Posjeduje bogato iskustvo u polju ljudskih prava stečeno kroz rad u Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, Odjelu za ljudska prava Misije OSCE u BiH i Evropskom sudu za ljudska prava.

Disclaimer: Ova publikacija je objavljena uz podršku američkog naroda preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autori ove publikacije su odgovorni za njen sadržaj i stavovi koji su u njoj izneseni ne odražavaju stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država, niti Fonda otvoreno društvo BiH i Analitike – Centra za društvena istraživanja.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Komentar je objavljen u okviru projekta "Jednakost za sve: Koalicija organizacija civilnog društva protiv diskriminacije", koji u partnerstvu implementiraju Mediacentar Sarajevo, Analitika – Centar za društvena istraživanja, Prava za sve i Vaša prava BiH. Projekat finansiraju USAID i Fond otvoreno društvo BiH.

Analitika – Centar za društvena istraživanja je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i razvojem javnih politika u širem smislu. Misija Analitike je da na osnovu kvalitetnih istraživanja i odgovarajuće ekspertize ponudi relevantne, inovativne i praktične preporuke usmjerene na promoviranje inkluzivnih i boljih javnih politika, kao i na sveukupno unapređenje procesa njihovog donošenja.

www.analitika.ba